

Muzey keçmişdən soraq verən, bu gün yaşayan, gələcəyə çatacaq mirasdır

Hər şey bir kitabın axtarışı ilə başladı. Babamla bağlı məlumatların olduğu həmin kitabın izi ilə Nəriman Nərimanovun Mənzil-Muzeyinə üz tutdum. Ona görə ki, zamanında babam və N.Nərimanov yaxın silahdaş olub. Xırdalıqlara varmaq istəmirəm. Etiraf edirəm ki, hər dəfə bu muzeyin qarşısından keçəndə, özümü mütləq bu məkanı ziyarət edəcəyimə dair söz versəm də, elə söz olaraq da qalır. Amma onu da deməliyəm ki, muzeylərə getməyi həmişə xoşlamışam. Və nəhayətdə mənə bağlı səbəb üzündən də olsa, söz verdiyim muzeyə üz tutdum. İlk növbədə səliqəli otaqları gözib ekspozisiya ilə tanış oldum. Muzeyin çox gənc direktoru Ləman Hüseynova ilə tanış oldu isə söhbət əsnasında öyrəndim ki, əvvəl bura anası Kamilə Hüseynova rəhbərlik edib və varis olaraq özündən sonra estafeti ona verib. Ən maraqlı o oldu ki, heç demə, Kamilə xanımın neinki eyni məktəbi bitirmişik, hətta eyni ilin məzunları olmuşuq. Muzeyə daxil olanda bu məkan haqqında yazı hazırlamaq kimi bir fikir artıq mənə yaranmışdı və bu təsəvvüf fikrimə bir qədər də təkan verdi. Kamilə xanımın ötən ilin sonlarında görüşsək də, söhbətimiz yeni ilin ilk günlərində işiq üzünü gördü. Beləliklə, müsahibim N.Nərimanovun böyük qardaşı Salmanın Nərimanovun notisi, muzeyin qurucusu Kamilə Hüseynovadır.

MƏN

Əsrin yarından çoxunu yola salan mən, payız ətrli günlərin birində Bakıda anadan olmuşam. Çox şanslıyam ki, 190 sayılı məktəbi bitirmişəm. Elə bitirdiyim 1973-cü ildə Bakı Dövlət Texniki Universitetinə daxil oldum. Təhsilimi başa vurduqdan sonra uzun müddət ixtisasım üzrə çalışmışam. Əvvəl Mərkəzi Dəyərçilik İdarəsində, daha sonra DİN-nin hospitalında əzaçı kimi fəaliyyət göstərmişəm. Tale elə gətirdi ki, 1996-cı ildən bir müddət ailəmlə məşğul olmaq lazım gəldi. 1999-cü ildən isə aldığım bir xəbər yolu ilə bu muzeyə gətirib çıxardı.

BAŞLANGIÇ

Və bu gəliş fəaliyyət sahəmi kökündən dəyişdi. Açıldığı vaxtdan, yəni 1977-ci ildən muzeyə rəhbərlik edən Loğman Hacıyev 1999-cu ildə dünyasını dəyişdi. Nərimanovlar nəslinə bağlı olmayan Loğman müəllim sovet dövrünə uyğun muzeyi inkişaf və təbliğ edib, qoruyub. O rəhmətə gedəndən sonra mənə xəbər gəldi ki, muzey baxımsız haldadır, sənətin gəlməyən vacibdi. Qohumların xahişi, ziyalıların məsləhəti, o zamanlı mədəniyyət naziri P.Bülbüloğlunun dəstəyi ilə mən muzeyə gəldim. Təbii ki, mənə bu sahədə mənə bir əməkdaş lazım idi. Muzeyin direktoru təyin edilməzdən əvvəl mənə bu sahədə mənə bir əməkdaş lazım idi. Muzeyin direktoru təyin edilməzdən əvvəl mənə bu sahədə mənə bir əməkdaş lazım idi. Muzeyin direktoru təyin edilməzdən əvvəl mənə bu sahədə mənə bir əməkdaş lazım idi.

qədər zamanında muzeyin əməkdaşı olmuş Qurban Məmmədov bura rəhbərlik etdi. Həmin ildən isə N.Nərimanovun Mənzil-Muzeyi varislərin idarəçiliyinə verildi. 2021-ci ilin noyabr ayında qədər həmin bir direktor, həmin nəslin nümayəndəsi kimi, həm də Salmanın Nərimanovun notisi ilə olaraq, muzeyin inkişafı, fondun zənginləşməsi istiqamətində güc və bacarığımı əsirgəməmişəm. Belli bir yaş həddi çatdıqdan sonra gün müzəyin rəhbəri N.Nərimanovun qardaşının köməkçisi Ləman Hüseynovadır. Buna baxmayaraq, bir əlim hələ də muzeyin üstündədir.

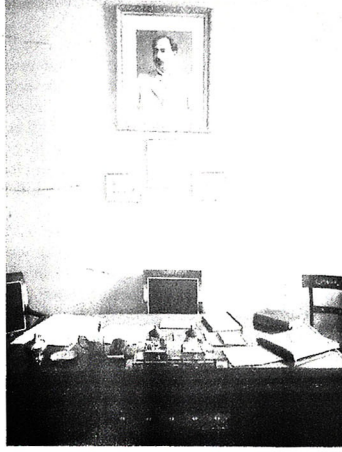
HÜCUM

90-cı illərin əvvəllərində N.Nərimanov şəxsiyyətinə qarşı bir "hücum" dalğası gəldi. Yersiz itihamlar, böhtanlar səslənməyə başladı. Muzeyin bağlanması, heykəlin götürülməsi kimi tələblər qoyuldu. Həmin ərsəyə təsadüfən özəl kanallarda birində muzeyə bağlı sətir gördüm. Jurnalist sətiri muzeyin qapısı ağzında çəkmişdi. Deyirdi ki, Nərimanov unudulub, muzeyə gələn yoxdur, baxımsız vəziyyətdədir və bu kimi iradlar. Sətirdən o qədər təsirləndim ki, ağlamaqdan özümü saxlaya bilmədim. Biz hər il aprelin 14-ü Nərimanovun doğum günündə mütləq muzeyə gəlirdik və son vaxtlar gördük ki, muzey həqiqətən baxımsızdır. Nəməm İltifat xanım hər həftənin bazar günü mütləq muzeyə gəlirdi və deyirdi ki, evimizə gedirəm, çünki onun uşaqlığı burada keçib. İltifat xanım dünyasını dəyişəndən sonra muzeyin baxımsız günləri başladı. Televiziya da gördüyüm sətir də möhür həmin ərsəyə çəkilməmişdi və mənə də o sətirdən sonra muzeyə sahib çıxmağa dəvət etdilər. Sağ olsun ki, Qurban Məmmədov təyinatına qədər muzeyin rəhbərliyini öz üzərinə götürdü və mən var gücümə böyük bir yükün altına girdim. Hissə-hissə otaqların təmiri başlandı, müvəqqəti ekspozisiya quruldu. Yalnız 2005-ci ildə muzey əsaslı təmir edildi. Tam ekspozisiya isə 2013-cü ildə öz yerini aldı. Və beləcə, tədbirlər, görüşlər keçirməyə, təqdimatlar etməyə başladığı ki, Nərimanovun olduğu kimi tanıda bilək. Bundan başqa 90-cı illərin senzurasız bütün tədqiqatçıların ol-qlununu bağlamışdı, arxivlərə giriş qadağası nı aşmaq mümkün deyildi.

ZAMAN

Elo bir zaman idi ki, Azərbaycan üçün, xalqı üçün çox çətinliklər olduğu, xalqın Nərimanovun milliyətçi, xalq düşməni kimi tanınması. Bu damğalara görə ailəmizin başı az məsuliyyət çəkməyib. Anam Tibb İnstitutuna qəbul olsa da, onu tibb məktəbinə keçirirlər. Xarici Dillər İnstitutuna qəbul olan böyük xalqın Nərimanovun qardaşı novosi olduğu üzə çıxanda, institutdan xaric edilir, kiçik xalqına isə ali məktəbə qəbul olmağa belə, imkan vermir. Kommunist Partiyasının üzvü olan vaxtlarında dövrün tələbləri vardı. Nəməm dəfələrlə partiya sıralarına daxil olmaq üçün orizə versə də, onu qəbul etmirdilər. Yalnız Nərimanovun bəraətindən sonra nəməm döndə-döndə dəvət

etsələr də, bu də o, kommunist olmaqdan imtina edib. İş tək bunla bitməyib. Sürgünə gəndərin, repressiya qurbanlarının üstündə yalnız bir ad olub - Nərimanovun qohumu. Ona görə də N.Nərimanovun tədqiqatı 50-ci illərin sonundan başlayıb. İlk tədqiqatçı o zaman aspirant olan Vəli Məmmədov N.Nərimanovun yaradıcılığı mövzusunda araşdırmağa başlayıb. Hətta o zaman onu qorumaq üçün deyirlər ki, bu iş onun karyerasına zərər verə bilər. Lakin Vəli Axundov fikrindən daşınmır, Nərimanovun qohumlarını, nəməmi, bəzilərini taparaq işi başa çatdırır. Böyük senzura ilə üzəlsə də, xalq N.Nərimanovu həmin kitab sayəsində tanımağa

başlayıb. Nərimanovla daha yaxın tanışlıq müstəqillik dövrünə təsadüf edir.

AİLƏ

Nərimanov gec ailə qurub - 44 yaşında. Gülsüm xanımın oğlu dünyaya gəlir və ona atasının adını verir - Nəcəf. Atasını itirəndə Nəcəfin 6 yaşında olub. Nərimanovdan sonra onlar elə Moskvada da qalıb. Nərimanovun dəfnində iştirak edən

qohumları Gülsüm xanımı və Nəcəfi Bakıya götürmək istəsələr də, Kalininin babam Qəzənfər Nərimanovla bunu məsləhət görməyib. Və ailənin Bakıda məhvi edilməyini söyləyib. Bundan ehtiyat edən qohumları fikrindən daşınır. Lakin bir müddətdən sonra Nəcəfin Bakını görmək arzusunda keçə bilməyən Gülsüm xanım onunla birlikdə Vətənə gəlir və günlərin birində dəvət aldıqları qonaqlıqdan qayıdanda, evlərinin qapısını sınıq və hər yerin dağıldığını görüblər. Nəcəfə görə çox qorxduğunu Gülsüm xanım gəncə ilə Moskvaya qayıdıb və bir daha Bakıya dönməyib. Moskvada da onlara böyük təzyiqlər olub. Gülsüm xanımın işi adı ilə Sibirə, biçinlə bağlı Orta Asiyaya göndəriblər. Həmin müddətdə balaca Nəcəf dəyə himayəsində qalıb. Bütün bu ağrılara, çətinliklərə baxmayaraq, Gülsüm xanım Nəcəfi atasına layiq bir övlad kimi böyütməyə nail olub. Nəcəf indiki Sankt-Peterburqda Ali Horbi Məktəbi bitirib, 6 dil bilib. İkinci Dünya Müharibəsi başlayanda cəbhəyə gəldi. 1943-cü ildə 24 yaşında Ukraynanın Volnovaxa şəhərində həlak olub, elə orada da dəfn edilib. Oğlunun ölmündən sonra Gülsüm xanım yalnız xeyirxah işlərlə məşğul olmaqla özünü təselli verir və Nəcəfdən on il sonra dünyasını də-

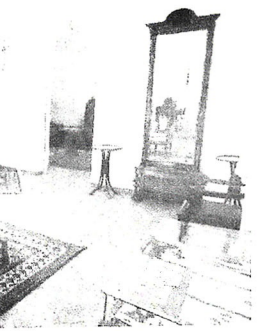
Qadın gülərsə...

yişir. Hazırda onun məzarı Moskvanın Vaqankovskoye qəbristanlığında. Kiçik ailənin sonu belə bitib.

OCAQ

Nəməmin söhbətlərindən bu ev haqqında çox şey bilirəm, çünki İltifat xanım demək olar ki, bu evdə böyüyüb. Bu evdə Nərimanovla Gülsüm xanımın toy olub. Həmin məclisdə dövrün görkəmli, tanınmış ziyalıları - Müslüm Məqomayev, Üzeyir Hacıbəyli, Abdulla Şaiq, Ömər Faiq Nəmənzadə, Yusif Vəzir Cəmənzadə, hətta bir həkim dostu Bahram Axundov, Əzim Əzimzadə, Hüseyin Sarabski, Əbdürrəhim bəy Hacıverdiyev, Səməd Nənsur, Ərəblinski, Cahangir Zeynalov kimi şəxsiyyətlər iştirak edib. Ondan sonra bu evdə belə bir əsnə yaranıb. Hər həftənin cümə günü bu insanlar çay süfrəsinə yığılarmış. Gülsüm xanımın məsələsini sorduydu ağı süfrənin üzərini müəbbə, müxtəlif şirniyyatlar bəzəyirmiş və maraqlı bir əxşam keçirilmiş. Nəməmin 1918-ci ilə bağlı bir xatirəsinə heç unuda bilmirəm. Mart qırğınları ərsəyə gəlmişdir. Bir-neçə nəfər Nərimanovla görüşməyə gəlmiş. Onlar iş otağına keçib. Xeyli söhbətdən sonra Nərimanov otaqdan çıxıb və gərgin halda çıxıb. Bir neçə gündən sonra isə nahar vaxtı Şaumyan Nərimanovla zəng vurub.

Nəməm danışırdı ki, əmin çox əsəbi halda: - bu, milli qırğındır, qarşısını almaq lazımdır deyə, qışqırırdı. Ondan sonra Nərimanov evdən çıxıb. O gedəndən sonra bir dəstə eli silahla evə gəlir və axtarış aparacaqlarını bildirir. O zaman Nərimanovdan böyük qardaşı Rizvanın onların qarşısına çıxaraq axtarışa imkan verməyib. Amma sakitləşmək istəməyən silahlılar belə olan halda Nərimanovu aparacaqlarını bildirir. Silahlıların ərməni olduğu ar-

tıq bölli idi və qardaşı özünü Nərimanov kimi qələmə verərək onlarla gedir. Yalnız bir neçə gündən sonra qardaşlardan xəbər çıxır. Bütün bu onları İltifat xanım öz xatirələrində yazıb, ondan eşitdiklərim də yaddaşında möhkəm yer tutub.

MUZİY

Muzey keçmişdən soraq verən, bu gün yaşayan və gələcəyə çatacaq bir mirasdır. Bu, Mənzil-Muzeyindən danışarkən, Ulu öndərin zəhmətini vurğulamamaq mümkün deyil. O, dahi şəxsiyyət N.Nərimanovun adını qaytarılmaması üçün çox mübarizə aparıb. 1970-ci ildə onun 100 illik yubileyinin keçirilməsi üçün Moskvaya müraciət edəndə H.Əliyevə cavab verirlər ki, bir millətçi üğünmü yubiley keçirmək istəyirsiniz? Ulu öndər iki il bu yubileyin keçirilməsi uğrunda çalışıb və yalnız 1972-ci ildə həmin yubileyin, həm də heykəlinin açılışına nail olub. Və sonda 1977-ci ildə N.Nərimanovun Mənzil-Muzeyinin açılışı ilə isə xalqına, millətine xidmət edən bir dövlət xadiməyə layiq olduğu qiyməti verə bilib. Biz də bu muzeyi layiqincə yaşatmağa və gələcək nəsillərə çatdırmağa boruluyuq.

Tamilla TEYMURQIZI